

Nogle Bemærkninger om Økonomiens Methode.

Af

Emil Meyer.

En Diskussion om methodologiske Principer har af gode Grunde ikke let ved at vinde Publikums Øre. De fleste Læsere ville med Rette mene, at det er de videnskabelige Resultater, det kommer an paa, at naar hver enkelt Forsker vælger den Undersøgelsesmaade, der passer bedst for hans Begavelse og øvrige Forhold, saa vil herved i Længden naas de bedste Resultater. Alligevel ere saadanne Diskussioner ikke altid helt ørkesløse. Der kan jo være Tendenser oppe i Tiderne, der lede Forskningen ind paa falske Baner, og det kan til Tider være nyttigt at advare mod den Fare, der herved afstedkommes. En saadan Fare har nu Hr. Kontorchef Schovelin fundet gemt i de første syv Sider af Professor Westergaards: »Indledning til Studiet af Nationaløkonomien« og i et lignende Antal Linier i min Anmeldelse af denne Bog i nærværende Tidsskrift. Han nedlægger i denne Anledning i en Artikel betitlet »Nationaløkonomiens Vilkaar i Danmark« en Forvaring, og denne giver mig atter Anledning til et Par Modbemærkninger. Idet jeg i disse vil søge at imødegaa det reelle Indhold af hans

Indvendinger, kan jeg ikke undlade til Slutning at ofre et Par Ord paa den Form og Tone, hvori de ere fremsatte.

I.

I enhver Strid kan det være nyttigt først at klare til Side saadanne Misforstaaelser, der ere egnede til at lade Modsætningerne synes større eller andre end de i Virkeligheden ere. — Efter min Mening misforstaar Schovelin Hensigten med Westergaards Bog og bedømmer derfor saavel Bogen som Anmeldelsen ud fra urigtige Synspunkter, og han læser og kommenterer mine Ord paa en saadan Maade, at hans Læsere vanskeligt kunne undgaa at faa en urigtig Opfattelse af hvad jeg har ment.

Misforstaaelsen af Bogens Hensigt lægger sig for Dagen i Artiklens Begyndelse. Der udvikles, hvorledes det almindelige dannede Publikum mangler nationaløkonomiske Kundskaber og Betingelserne for økonomisk Tænkning, hvorledes Pressen forsømmer sin Pligt i Retning af at udbrede slig nyttig Kundskab, og hvorledes det er de fagmæssige Nationaløkonomers Opgave »at lægge Videnskabens Begyndelsesgrunde tilrette, at udbrede økonomisk Kundskab og Forstaaelse af Økonomiens Methode, — i det hele at give den dannede Almenhed Smag for den nationaløkonomiske Forskning.« Som et Bidrag til Løsningen af denne Opgave hilses Westergaards Bog velkommen, men efter Læsningen af den er S. i høj Grad skuffet. Denne Skuffelse kommer imidlertid for en stor Del af, at Bogen slet ikke tilsigter at løse den af S. stillede Opgave. Den henvender sig aldeles ikke til den dannede Almenhed men til de

nationaløkonomiske Studerende, ikke til dem, der ville tilegne sig nogen nationaløkonomisk Kundskab ved Siden af de mange andre Kundskaber, som det for den dannede er nødvendigt eller ialtfald nyttigt at besidde, men til dem, der vælge Økonomien som Specialstudium, og vistnok ganske særligt til dem, der gøre dette ved Universitetet under videnskabeligt uddannede Læreres Vejledning. Paa Nødvendigheden af saadan Vejledning har jeg i min Anmeldelse gjort opmærksom. Baade i Henseende til Form og Indhold maa det forskellige Formaal gøre sig gældende. Bøger, der tilsigte at belære den dannede Almenhed, maa forbigaa meget af det, som den Studerende beskæftiger sig med, og de maa skrives saaledes, at de selv af dem, der mangle specielle Forudsætninger, kunne benyttes uden Lærers Vejledning. Westergaards Bog tilsigter derimod noget andet, nemlig i yderst kortfattet Form først at give dem, der ville drive Økonomi som Specialstudium, et Begreb om de forskellige Methoders indbyrdes Værdi og dernæst at analysere nogle af Økonomiens vigtigste Grundbegreber og at udvikle og fremstille nogle vigtige elementære økonomiske Love. Alle tre Dele --- Methodologien, Grundbegreberne og de elementære Love faar Nationaløkonomen Brug for paa ethvert Stadium af sit senere Studium.

Det er dette, jeg i min Anmeldelse har givet det Udtryk, at medens det ikke er Bogens Hensigt at levere noget nyt Bidrag til Løsningen af noget økonomisk Problem, saa er Hensigten derimod »at give den begyndende nationaløkonomiske Studerende et Grundlag, der skal fastholdes under hans senere Studium«. Jeg udtalte mig kun om Hensigten, ikke om hvorvidt denne

var naaet — hvad jeg ganske vist i det hele og store tror, at den er — fordi jeg gerne vilde overlade Dommen om, hvorvidt mere burde være medtaget, nogle Enkeltheder anderledes behandlede o. s. v. til mere kyndige. Mit Udtryk om Grundlaget finder imidlertid Schovelin saa lidet rammende »at det alene — som hele Anmeldelsen — har givet mig (ham) Lyst til at nedlægge en Forvaring«, men denne Dom begrundes saa atter i Konsekvens af det foregaaende ud fra den Forudsætning, der hverken er Westergaards eller min. Det maa ved Bedømmelsen af Bogen stadig fastholdes, at den hverken er en Skolebog eller en Bog til Læsning for alle, og heller ikke en færdig systematisk Læsebog, men kun hvad den kalder sig — en Indledning til Studiet.

Hvad Læsningen og Kommenteringen af mine Ord angaar, maa jeg anføre et Par Exempler. Jeg bruger etsteds om Westergaards methodologiske Standpunkt, om hans Fremhæven af, at saavel Indsamlingen af historisk-statistisk Erfaring som abstraherende deduktivt Ræsonnement ere nødvendige, følgende Ord: »Forfatterens Partistandpunkt — hvis man tør bruge dette Udtryk — er ubetinget det, som har Fremtiden for sig.« Denne Sætning citerer Schovelin med Udeladelse af de efter min Mening ingenlunde betydningsløse Ord: »hvis man tør bruge dette Udtryk«, og dertil føjer han ordret følgende: »Man kunde i Sandhed fristes til at spørge, om mindre ikke kunde gøre det. End ikke om nogensomhelst Betingelse vil han høre Tale. Efter at alle filosofiske Forsøg paa at begribe det Ubetingede hidtil ere strandede, er det endeligt fundet, — det er den Mengerske Undersøgelsesmethodes Fremtid, et »Partistandpunkts« Fremtid.« — Hertil føjes saa et Ordsprog,

der skal karakterisere mit Syn paa Sagen, nemlig: »De saa og de saa, og saa var det ikke andet end en lille Stump af et Straa«.

Men det forekommer mig, at følgende burde være taget i Betragtning: Jeg har i denne Sammenhæng ikke talt om den Mengerske Undersøgelsesmethode, men om Westergaards Mellemstilling overfor extreme methodologiske Retninger. Idet jeg har betegnet denne Stilling som et Partistandpunkt, har jeg tilføjet en Indskrænkning, der viser, at Udtrykket ikke maa forstaaes bogstaveligt. Og naar jeg skrev, at det var det Standpunkt, der ubetinget havde Fremtiden for sig, gik jeg ud fra, at ingen tænksom Læser i denne Sætning vilde finde andet eller mere end Udtalelsen af, at jeg ansaa det for ganske utvivlsomt, at Standpunktet vilde arbejde sig frem til almindelig Anerkendelse.

Det, som egentlig har fremkaldt Angrebet mod min Tro paa Standpunktets Fremtid er imidlertid min paafølgende nærmere Udklaring af dettes Indhold. S. finder i den et Forsøg paa at drage W. over fra hans Mellemstandpunkt til de »østerrigske Nationaløkonomers« — hvis Synspunkter overfor det her berørte Spørgsmaal i Parenthes bemærket ere indbyrdes afvigende. Hvad jeg om Standpunktet har skrevet, er følgende: »Det er det Standpunkt, som, med al Anerkendelse af den historisk-statistiske Forsknings Betydning og Uundværlighed, hævder Nødvendigheden af den deduktive Vej til at finde Aarsagssammenhængen mellem Fænomerne, og som i Henseende til denne Undersøgelsesmethode fordrer for Deduktionens Vedkommende Stringens og sejt Fastholden af det givne Udgangspunkt, og for Forudsættningernes Vedkommende en Indtrængen i Forholdene

der ikke bliver staaende ved Fænomenernes Overflade.« Det er Ordene: »Nødvendigheden af den deduktive Vej til at finde Aarsagssammenhængen«, der har vakt Modsigelsen. I disse Ord have vi naaet Kulminationen, mener S. Hvad indvender han nu imod dem? Han erklærer, at for ham hører al Forstaaelse op, naar man vil finde Aarsager ad deduktiv Vej, og navnlig, naar man paastaar, at denne Vej er den eneste — med mindre Deduktionen er et Led i en induktiv Undersøgelse, hvad jeg efter hans Mening ikke kan have ment.

Jeg har nu hverken sagt det ene eller det andet af hvad der tillægges mig. Jeg har ikke talt om at finde Aarsager, men om at finde Aarsagssammenhængen mellem de økonomiske Fænomener d. v. s. at udklare det kaotiske Væv af mangfoldige samtidige Aarsager og Virkninger, saaledes at man lærer at kende den nødvendige Aarsag til de Fænomener — eller, hvad der er det samme, den nødvendige Virkning af de Aarsager — som man vil gøre til Genstand for Undersøgelse. Jeg har med andre Ord talt om hvad man ellers kalder at finde økonomiske Love. En videnskabelig Lov er jo kun Udtrykket for en nødvendig Aarsagssammenhæng. Det er til dette Arbejde, at jeg anser Deduktion for at være nødvendig, og jeg stiller ikke denne i Modsætning til »induktive Undersøgelser« i vidtstrakt Betydning, men til historisk-statistiske Undersøgelser, Indsamling af historiske og statistiske Kendsgerninger. Før saa vidt der i min Udtalelse er en polemisk Braad, da er den rettet mod enkelte, særlig tyske, Lærde »Mikrologer« og »Kleinmeister« som Wagner kalder dem, der ikke alene tro, at de selv have gjort nok for deres Tid, og altsaa ifølge Digterens Ord for alle Tider, naar de fra Ar-

kiverne have opgravet nogle ubetydelige Fakta angaaende svundne Aarhundreders Erhvervsliv paa en lille Plet af Tyskland, men som ogsaa trække haanligt paa Skuldrene ad ethvert Forsøg paa at arbejde paa en fra deres forskellig videnskabelig Basis. Til denne Klasse henregnes selvfølgelig hverken Schmoller eller andre af den historisk-statistiske Retnings store Banebrydere. — At Forudsætningerne for Deduktionen i sidste Instans skyldes Iagttagelse af Kendsgerninger, ja at den paa ethvert Trin maa optage Forudsætninger, der enten hentes direkte fra Erfaringen eller ialtfald indirekte udspringe fra denne, er noget saa selvfølgelig, at jeg aldrig kunde falde paa at nægte det. Kun maa jeg hævde, at Erfaringerne langt fra alene hentes fra Historie og Statistik, men at ogsaa f. Ex. Erfaringspsykologien og Naturvidenskaberne og navnlig det rent praktiske Kendskab til Landbrug, Industri og Handel kunne levere Nationaløkonomen et rigt Materiale.

Det ses vanskeligt, hvad det egentlig er, der ved denne Lejlighed har kulmineret. Jeg har ikke tænkt paa at trække Westergaard bort fra hans Standpunkt, og hvor jeg andetsteds sammenstiller ham med de østerrikske Nationaløkonomer (og med Jevons) gælder Sammenstillingen ikke hans Vurdering af Empiri og Deduktion, men Lighed i Fremgangsmaaden indenfor Deduktionens Omraade. Angaaende det methodologiske Spørgsmaal tror jeg ikke, at Tanken i den ovenfor citerede Sætning afviger synderligt fra hans, naar han som den ene af de to Opgaver, han tildeler Nationaløkonomien, nævner den: ved Deduktion at udklare Forholdene paa Grundlag af de givne Forudsætninger.

II.

Det maa fastholdes, at det kun er den ene af Nationaløkonomiens Opgaver, til hvilke Deduktionen betegnes som nødvendig, og at det Standpunkt, som hvis Talsmand jeg er optraadt, betegner den anden Side af Sagen, den historisk-statistiske Virkeligheds-Skildring som ligesaa nødvendig (uundværlig). Da det imidlertid kun er Paastanden om Deduktionens Nødvendighed, der er bleven angrebet, skal jeg i det følgende kun holde mig til denne. Hvad selve Deduktionen angaar, er det i det foregaaende vist, at jeg ikke ved denne tænker mig noget i Luften svævende, løsrevet fra al Erfaring og Iagttagelse, og paa den anden Side fremhæver S. for sit Vedkommende, at al Induktion, hvad Bevisførelsen angaar, beror paa en Deduktion. Det er derfor klart, at her som saa ofte drejer Striden mellem Induktion og Deduktion sig ikke om et absolut Enten-eller men om et Mere-eller-mindre. Selv efter denne Begrænsning kan Uenigheden naturligvis være stor nok, og den forekommer mig i dette Tilfælde ikke saa ringe.

Naar man vil undersøge, hvor stor og nødvendig en Rolle Deduktionen spiller i Henseende til at finde Love indenfor en bestemt Videnskabs Ramme, er det selvfølgelig nyttigt, at man er klar over, hvorledes enhver videnskabelig Udfinden af Love gaar for sig. Men herved kan man ikke blive staaende. Det gælder om at se, hvorledes de almindelige Regler modificeres overfor de særlige Tilfælde. S. nøjes med at opstille et almindeligt Skema for den induktive Tænkningens Methode, der i forkortet Form ser omtrent saaledes ud: 1) Indsamling af omhyggelig bestemte og ordnede Kendsgerninger, 2) Opstillingen af Hypothese til foreløbig Forklaring

og Aarsagsbestemmelse, 3) Deduktion fra Hypotesen for at prøve om Følgeslutningerne svare til Erfaringerne og 4) Verificering af Hypotesen ved Paavisning af, at ogsaa nye Erfaringer frembyde de samme Kombinationer. Først naar dette er sket, kan Loven fastslaas.

Man kan rejse Indvendinger mod, at dette Skema særlig skal betegnes som Mønster for induktiv Tænkning. Snarere vilde man vel kalde det et Skema for den Blanding af Induktion og Deduktion, som gør sig gældende i alle Videnskaber. Hvad der imidlertid er sikkert, er, at Skemaet med Held kan benyttes, naar man vil se, hvorledes de forskellige Videnskaber hver for sig maa arbejde, naar de ville finde Love, og hvorvidt deres Undersøgelsesmethode i denne Henseende derefter nærmest maa kaldes deduktiv eller induktiv — eller nærmer sig til at blive rent empirisk. Anlægger man Skemaet paa forskelligartede Undersøgelser, forskyde Leddene sig, og snart det ene, snart det andet svulmer op til en dominerende Størrelse, medens andre næsten kunne forsvinde. Ved visse Arter af kemiske Undersøgelser kan f. Ex. Hypotesen og Deduktionen svinde ind til omtrent Intet. Vil Kemikeren prøve et — maaske tilfældig fundet — Stofs Indflydelse paa andre Stoffer eller Organismer kan han strax skride til Experimentet, isolere Stoffet og lade det virke. Resultatet kan bagefter verificeres ved nye Experimenter af samme Art. Ved andre kemiske og i det hele naturvidenskabelige Undersøgelser kunne Hypothese og Deduktion spille en større Rolle; men ialtfald ved de fleste af dem tildeles der dog Skemaets fjerde Led, Verificeringen, en Hovedrolle.

Anderledes er det med de økonomiske Love. Verificeringen i denne Forstand er for disses Vedkommende

ikke alene vanskelig, men ofte umulig. I hvert Fald er Resultatet af Verificeringen altid usikkert. Man maa ikke lade sig forvirre af, at Nationaløkonomer ofte tale om en Verificering, hvorved man skal prøve, hvad Betydning Lovene have i det virkelige Liv. Thi hermed mener man noget andet, nemlig, at naar man har fastslaaet en Lov, der siger, at visse Aarsager frembringe visse Virkninger, saa maa der i mange Tilfælde tages fat paa en anden Art af Undersøgelser, der gaa ud paa at se, hvorlangt det virkelige Liv svarer til det Billede, man har dannet sig. Men de Uoverensstemmelser, man ad denne Vej kan finde, behøve ikke i mindste Maade at berøve Loven dens Gyldighed; de vise kun, at der er andre Aarsager i Virksomhed end de, hvis Virkning man har fastslaaet. Ved den naturvidenskabelige Verificering er det derimod selve Loven, hvis Rigtighed skal prøves.

Umuligheden af en sikker Verifikation paa mange af den økonomiske Videnskabs Omraader er let set. Den udspringer af det økonomiske Livs Mangfoldighed og Foranderlighed. Hver Gang man paa Virkeligheden vil prøve det fundne Udtryk for en bestemt Aarsags Virkninger, finder man en Mængde andre Aarsager i Virksomhed, og man kan ikke ved umiddelbar Anskuelse, hvad der skyldes hvad. Heller ikke kan man altid fjerne (eliminere) de forstyrrende Aarsager. Man vil f. Ex. ved Virkelighedsiaagttagelse undersøge Rigtigheden af Stuart Mills Lov om Overvæltning af Huslejeskatten. Denne gaar som bekendt ud paa, at naar der paalægges en Skat af en vis Procent af Huslejesummerne, saa vil — under Forudsætning af at Lejesummernes Størrelse fastsættes uden andre Hensyn end de, der dikteres af

Konkurrencen — den Del af Skatten, der kan betegnes som en vis Procent af Grundens Monopolindtægt, blive liggende paa Ejeren, medens den øvrige Del væltes over paa Lejeren. Man støder da strax paa Masser af Forhindringer. Først finder man maaske næppe en Skat, der er lagt ganske efter de Principer, som den Millske Lov gaar ud fra, og selv om dette er Tilfældet — og bortset fra Vanskeligheden ved at fastslaa, hvor der er Monopolindtægt og hvor ikke — lader det sig i bedste Tilfælde kun konstatere, om og hvormeget Lejesummerne ere stegne siden Skattens Paalæg. Men Iagttagelsen kan hverken med Sikkerhed sige os, hvorvidt en eventuel Stigning udelukkende eller i det hele skyldes Skatten, eller om dens mulige Udebliven skyldes andre Aarsager. Foruden Skattepaalæget har der været et helt Mylder af Aarsager i Virksomhed, der paavirke Lejens Størrelse: Befolkningens vekslede Velstand, Ind- og Udvandring, Handels- og Produktionsforholds Udvikling, Trafikvejes Forandring, Opstaaen af Sædvaner, der hindre Konkurrencen i at virke frit o. s. v. Lignende Forhold komme selvfølgelig frem, hvor der er Tale om Toldsatsers Virkning paa Priserne, om den Virkning, som en Forøgelse af de ædle Metaller øver paa Pengenes Værdi, om Priserne i den internationale Handel o. a. l., og de nævnte Forhold ere endda langt fra de mest udviklede. Endnu mere forviklede Kombinationer kan man maaske støde paa, naar Spørgsmaalet drejer sig om visse Foranstaltningers eller visse industrielle Fremskridts Indflydelse paa Arbejdslønnen eller Kapitalrentens Højde o. l.

For mange af Naturvidenskabens Love gælder det selvfølgelig ogsaa, at en umiddelbar Anskuen af Naturen ikke kan vise Forskeren den undersøgte Aarsags

Virkning i dens Renhed; men han har en Verifikationsmethode, som Økonomien ikke kender, nemlig Experimentet. Den Fysiker, der beregner Loven for Faldhastigheden, behøver ikke at nøjes med en Betragtning af Naturen, hvor en Mængde andre Aarsager ere i Virksomhed ved Siden af Tyngdekraften, saasom Luftens Modstand o. s. v. Han har det i sin Magt ligefrem at fjerne alle andre Aarsager end den, hvis Virkning han søger. Han anstiller ikke sin Iagttagelse i Naturen, i den atmosfæriske Luft, men i sit Laboratorium og ved Hjælp af Luftpumpen. Det er gentaget indtil Trivialitet, men er derfor dog ikke mindre sandt, at Nationaløkonomen er udelukket fra at foretage egentlige Experimenter, og at han derfor i langt højere Grad end Naturforskeren maa beskæftige sig med Tankeexperimenter og gøre disse saa omhyggelige og nøjagtige, at han kan stole paa dem ogsaa uden en egentlig Virkelighedsprøve.

Det er nu imidlertid sandt, at der foruden det naturvidenskabelige Experiment og Deduktionens Tankeexperiment ogsaa findes en tredje Isoleringmethode, nemlig den, som Befolkningsstatistiken benytter. Det er derfor af Interesse at se, hvor langt denne kan finde Anvendelse paa de økonomiske Love. Befolkningsstatistikens Methode bestaar som bekendt i, at man deler et givet Talmateriale saaledes, at man naar ned til Tal, om hvilke man kan sige, at saafremt disse vise, at en vis Virkning er indtraadt, saa skyldes den en bestemt given Aarsag og ingen anden. Vil man f. Ex. undersøge, om visse Erhverv frembringe en forøget Dødelighed, kan man ikke nøjes med at dele Befolkningen i Erhvervsklasser og undersøge Dødeligheden indenfor

disse. For at være vis paa, at det ikke er en forskellig Aldersfordeling indenfor Klasserne, der er den virkende Aarsag, maa man dele Materialet efter Alder og se, om Virkningen ogsaa viser sig indenfor de enkelte Aldersklasser. Vil man forvise sig om, at det ikke er en forskellig Kønsfordeling indenfor Erhvervsklasserne, der er Aarsagen, maa man paa samme Maade dele efter Køn o. s. v. — For at denne Methode med Held kan anvendes, maa man have et dertil indrettet Talmateriale. Ikke alene maa dette være yderst korrekt; det maa ogsaa være tilstrækkelig stort, og de Aarsager, der skulle elimineres, tilstrækkelig faa, til at man efter at den fortsatte Deling er tilendebragt, indenfor de enkelte Rubra har Tal, der ikke ere altfor smaa. Men først og fremmest udkræves det, at alle Aarsager, baade den, der skal isoleres, og de andre, der skulle elimineres, have deres nøjagtige talmæssige Udtryk i Materialet. At disse Fordringer nu ikke opfyldes af en Mængde af de historisk-statistiske Data, der kunne bringes tilveje vedrørende det økonomiske Liv, er indlysende. At de historiske Overleveringer angaaende Fortidens Erhvervsforhold — hvor stor videnskabelig Betydning de end iøvrigt have — dog i talmæssig Henseende ere altfor mangelfulde til at kunne underkastes denne Art af Behandling, behøver næppe nogen særlig Paavisning. Men selv hvor der er Tale om et med alle de Hjælpe-midler, der staa til vor Raadighed, indsamlet Nutidsmateriale, vil det vise sig, at Mængder af vigtige Aarsager, der skulde elimineres, for at Loven i sig selv kunde prøves, aldeles ikke kunne finde noget talmæssigt Udtryk i Materialet. Man kan f. Ex. nævne psykologiske Motiver, Smagsretninger, Lovgivningsforanstalt-

ninger, Sædvaner, forskelligartede Konjunkturer o. s. v. ja det gælder endogsaa om en Mængde rent materielle Forhold, der i og for sig yderst let lade sig udtrykke i Tal, men som ere og i mange Tilfælde maa være de vedkommende Personers Privathemmeligheder.

Nu siger Westergaard ganske vist — og han vinder i denne Henseende Schovelins Bifald — at de positive Opgavers Krav for en Del kunne tilfredsstilles ved omhyggelige statistiske og historiske Iagttagelser. Ligesom man ad denne Vej har kunnet godtgøre »at et eller andet Erhverv er særlig skadeligt for Sundheden, saaledes kan der være Haab om at fastslaa den Retning, Virkningerne af en eller anden økonomisk Aarsag ville tage. Opgaven er maaske langt mere indviklet, fordi det vil være langt vanskeligere at isolere de forskellige Aarsager, der kunne gribe med ind, men umulig synes den paa Forhaand ikke at være«. Jeg glæder mig ved heller ikke paa dette Punkt at være uenig med W. Men der er en hel Del at lægge Mærke til. For det første er der kun udtalt et Haab og givet Anvisning paa en maaske fjern Fremtid, der ikke bør forhindre os fra at gøre det Arbejde, som vi i Nutiden kunne præstere, saa vist som der endnu ad den angivne Vej ikke er fundet en eneste egentlig økonomisk Lov eller blot en Antydning af en saadan, medens de væsentlig deducerende Nationaløkonomer dog i denne Hensende ogsaa efter Modstanderes Mening have naaet betydningsfulde Resultater. For det andet ere de Resultater, som W. venter sig ad denne Vej selv i Fremtiden, ikke saa overordentlig store og omfattende. Dette ligger allerede i de citerede Ord, og særlig fremgaar det af, at de danne Indledningen til en Paavisning af, hvorledes man

i Fremtiden skal fortsætte ad den deduktive Vej for at finde, hvorledes hele Samfundsmaskineriet virker. Endelig tvivler jeg ikke om, at de Resultater, som findes ad den omtalte induktive Vej, ville komme til at staa i stor Gæld til den forudgangne Deduktion. Naar man paa de vedkommende Undersøgelses Omraade skal til at foretage sit Isoleringsarbejde, vil det sikkert vise sig, at der er visse vigtige og indgribende Aarsager, der kun lade sig eliminere derved, at man ved Deduktionens Hjælp har konstateret deres særlige Virkning.

III.

Naar det virkelige økonomiske Liv paa ethvert Punkt frembyder et saadant Væv af ind i hinanden gribende Aarsager, er der intet forbavsende i, at det Billede, som en Videnskabsmand opruller af nogle enkelte af disse Aarsagers Virkning, kan fjerne sig meget stærkt fra hvad der ude i Virkeligheden frembringes af alle de kombinerede Aarsager tilsammen. Det er derfor heller ikke mærkeligt, at Lægmanden ved at sammenholde de to Ting kan komme til et af to lige fejlagtige Resultater, nemlig enten, at Theorien i sig selv maa være fejl, siden hans praktiske Iagttagelse af Virkeligheden ikke stemmer dermed, eller at det, som er rigtigt i Theorien, ikke behøver at være rigtigt i Praxis. Det er derimod mærkeligt, naar den, der har gennemtænkt Spørgsmaalet, giver Lægmanden Ret, idet han f. Ex. indrømmer Rigtigheden af den første Betragtning. Og jeg kan ikke se, at Schovelin har undgaaet dette Skær. Netop i Tilslutning til Omtalen af den praktiske Mands Mangel paa Forstaaelse af den tilsyneladende Uoverensstemmelse mellem den

enkle Lov og den brogede Virkelighed lader han den »realistiske« Skole give Manden Ret, og siger: »En Theori skal prøves paa, om den slaar til i Virkeligheden. Og gør den ikke det, er det Praxis, som har Ret, og Theorien, som har Uret.« Og senere hen: »Mellem Theori og Praxis skal der ikke være uforsonlig Modsætning, men fuld Overensstemmelse. Og mangler denne, er det Theorien, som er gal, — ej alene praktisk, men ogsaa theoretisk taget.«

Hvis en Lægmand, der i en Lærebog i Fysik havde læst om Tyngdeloven og Formlen for Faldhastigheden, derefter ved sin Iagttagelse af Virkeligheden fandt, at Formlen ikke slog til, men at de forskellige Genstande faldt med en Hastighed, der var forskellig fra den i Formlen angivne, ja at en med Brint fyldt Ballon endogsaa i uforsonlig Modsætning til Tyngdeloven gik lige op i Vejret, og han i denne Anledning henvendte sig til Schovelin, vilde denne saa sikkert som noget svare ham med Ord, der omtrent gik ud paa følgende: »De tager fejl. Der er aldeles ingen uforsonlig Modsætning, ingen virkelig, men kun en tilsyneladende Uoverensstemmelse. Fysikeren er nødsaget til at anstille sine Undersøgelser over Tyngdekraftens Virkning paa Tingene under den Forudsætning, at Kraften virker uden Forstyrrelse af andre Aarsager, f. Ex. ogsaa uden Hensyn til de Virkninger, der frembringes af en Atmosfære, der ikke alene selv har en vis Vægt, men hvis Vægtfylde endogsaa kan være større end enkelte af de Tings, der findes i den. Naar de Forudsætninger, under hvilke Lovens Virkninger ere beregnede, ikke ere tilstede, bliver Resultatet naturligvis modificeret, men Lovens Gyldighed

rokkes ikke det mindste derved.* Og han vilde ikke forlange, at Theorien om Faldhastigheden skulde gøres om og om igen. At han maaske vilde forlange, at Fysikeren, naar han havde ført sine Undersøgelser til Ende — men først da — skulde optage de andre Aarsagers Indflydelse til Undersøgelse, er noget helt andet. Selv efter at dette var sket, vilde den elementære Lov staa urokket. Ingen begyndende Fysiker vilde kunne overspringe det Arbejde, der bestaar i at lære den paa en saadan Maade, at han fastholdt Lærdommen under hele sit senere Studium. Men hvad der i denne Henseende gælder i Naturvidenskaben, gælder paa ethvert andet Omraade, ogsaa i Nationaløkonomien.

Paa et langt mindre angribeligt Stade stiller Lægmanden sig, ifald han om en theoretisk Undersøgelse, hvis Anvendelse paa den praktiske Virkelighed ikke er ham klar, siger, at den er unyttig. Om Nytte og Unytte lader der sig altid hævde forskellige Meninger. Og det vilde være ganske urimeligt at nægte, at der er Forfattere, der have udspundet theoretiske Deduktioner af tvivlsom praktisk Nytte; ligesom der ganske vist paa den anden Side mellem Aar og Dag fremkommer mange statistiske og historiske Undersøgelser, der uden stort Tab kunde have været sparede.

Hvad Schovelin særlig tager Sigte paa ved sine Betegnelser af den deduktive Økonomis Theorier som fejle og unyttige, er den Særegenhed, at man ved Opførelsen af Lærebygningen gaar ud fra, at de handlende Personer ere ledede af Selvinteresse. Dette skal være en vilkaarlig valgt Forudsætning; man kunde ligesaa godt vælge andre. Saavidt jeg kan forstaa af Frem-

stillingen, menes der, at man — med al Anerkendelse af hvad der navnlig af den klassiske Nationaløkonomi er præsteret ud fra denne Forudsætning — ogsaa med samme Nytte kunde tage fat paa en Række Undersøgelser, der gik ud fra den Forudsætning, at det bestemmende Motiv i Menneskets økonomiske Handlinger var noget helt andet. For at se det berettigede i Kritiken, maa man undersøge, om den omhandlede Forudsætning virkelig er vilkaarlig valgt, eller om den ikke snarere er paatvungen af selve Undersøgelsens Natur.

Det maa først og fremmest erindres, at forsaavidt Nationaløkonomien vil give sit Bidrag til Forstaaelsen af Aarsagssammenhængen i det virkelige Liv — hvilket er noget andet end at give et fotografisk nøjagtigt Billede af dette Liv — saa er det ikke alle mulige Fænomener i Samfundslivet, den giver sig af med at forklare. Den er ikke Videnskabernes Videnskab. Dens Undersøgellesobjekt er ikke den hele Samfundstilstand og den hele menneskelige Virksomhed, men kun en enkelt Side deraf, den økonomiske. De menneskelige Handlinger, den analyserer, ere de økonomiske, de der gaa ud paa at tilvejebringe de materielle Betingelser for de menneskelige Fornødenheders Tilfredsstillelse. Den Forudsætning som den gaar ud fra, er egentlig kun, at det ledende Motiv ved disse Handlingers Foretagelse er det, som er i Overensstemmelse med Formaalets Natur, at det er et økonomisk Motiv. Man gaar aldeles ikke ud fra, at alle menneskelige Handlinger bunde i dette Motiv, men man beskæftiger sig med de Handlinger, der bunde deri. Man ved ogsaa, at der ved enhver Handling kan være blandede Motiver i Virksomhed, men saa længe man ved Udviklingen af Lovenes første Elementer

maa holde sig til et enkelt, er man nødsaget til at vælge det, der er i Overensstemmelse med Handlingens Natur. Paa Analysens senere Stadier kan der være Tale om at tage ogsaa andre op.

Naar man kalder det økonomiske Motiv Selvinteresse, er dette et mindre heldigt Udtryk, der kan give Anledning til Misforstaaelser. Men i selve Deduktionen gør et saadant Ordvalg i Reglen ingen Skade, naar blot den, der benytter det, er paa det rene med, hvad han i hvert enkelt Tilfælde skal forstaa derved. Endnu uheldigere er Ordvalget, naar man taler om Egoisme eller Egennytte. Den psykiske Stemning, der ligger til Grund, behøver slet ikke at have denne Karakter. En Mand er ikke Egoist, fordi han, naar han f. Ex. skal købe en Vinterfrakke eller leje en Lejlighed og har Valget mellem to lige gode, vælger den billigste, eller naar han af to lige dyre vælger den, der forekommer ham bedst svarende til hans Behov. Det samme gælder om Kapitalisten, der af to lige sikre Kapitalanbringelser vælger den, der giver højest Rente, om Arbejderen, der søger at faa sin Arbejdskraft anvendt dér, hvor der betales højest Løn, og om Driftsherren, der søger at faa sit Arbejde besørget saa godt og billigt som muligt og at faa saa meget som muligt for sine Varer o. s. v.

Overfor en saadan Betragtning af Forudsætningen tror jeg, at mange af de Indvendinger, der gøres imod den, svinde bort. Dette gælder f. Ex. om Schmollers skarpsindige Bemærkning, som Schovelin optager, at naar Erhvervsdriften eller Egoismen skulde være et sidste Element i stræng videnskabelig Betydning maatte den være strængt afgrænset som saadan i en videnskabelig Psykologi. Denne Indvending synes mig at miste sin Betydning,

naar man ikke gaar ud fra Erhvervsdrift i al Almindelighed og endnu mindre fra Egoismen, men kun fra den Forudsætning, at Menneskene ved økonomiske Handlinger ledes af økonomiske Motiver. Endnu mindre Vægt forekommer der mig i denne Sammenhæng at maatte lægges paa Schovelins Bemærkning om Kursernes Paavirkning af de Børsspekulanter, der gerne ville tage et Tab nu for senere at vinde. Dette siger jo ikke andet, end at der gives komplicerede Forretninger, hvor et enkelt Led kan tage sig ud som uøkonomisk, naar man ikke ser det i Sammenhæng med de øvrige Led. At der gives saadanne Komplikationer, bør Økonomen selvfølgelig ikke være uvidende om, og han bør studere dem, hvor han træffer dem. — Selv Schmollers ved første Øjekast saa bestikkende Sammenligning mellem den fra Selvinteressen deducerende Økonom og den Kemiker, der ved Undersøgelse af den atmosfæriske Luft udelukkende vilde tage Kvælstoffet i Betragtning, fordi det er den fremherskende Bestanddel (weil er vorherrscht), taber ved nærmere Betragtning sin Kraft. Kvælstoffet er kun fremherskende i den Forstand, at det er den kvantitativt største Bestanddel. Et Stof bliver ikke til atmosfærisk Luft, fordi omtrent $\frac{4}{5}$ af dets Volumen er Kvælstof; det er en lige saa væsentlig nødvendig Betingelse, at omtrent $\frac{1}{5}$ er Ilt. Det økonomiske Motiv vælges derimod som Forudsætning, ikke fordi det rent kvantitativt tager mest Plads op, men fordi det er det væsentlige Motiv, d. v. s. det, der er i Overensstemmelse med Handlingens Væsen.

Man kan nu sige, at selv om Forudsætningen er rigtig valgt, naar det gælder at udvikle de »rene« økonomiske Love, saa er nu dette Arbejde engang gjort,

eller der er ialtfald forholdsvis lidt tilbage at gøre, og der maa derfor nu omtrent udelukkende tages fat paa at udvikle, hvorledes andre Motivers Indgriben modificere Resultaterne i det praktiske Liv. I en Kritik af en Lærebog, der kun vil give en Indledning til Studiet, er denne Indvending selvfølgelig uden Betydning. En saadan Lærebog maa nøjes med netop at give de elementære Love og overlade det øvrige til Studiets senere Stadier. Men iøvrigt er Indvendingen heller ikke rigtig. Den paa Forudsætningen af det økonomiske Motiv hvilende Lærebbygning er langt fra færdig. I de klassiske Økonomers Undersøgelser er der mange Huller og mange Fejl, og de blive for mange vigtige Spørgsmaals Vedkommende staaende ved Problemets Begyndelse i Stedet for at trænge ind i det. Der er derfor paa dette Omraade i vore Dage og ogsaa senere et stort Arbejde at gøre, og Ingen nægter, at hvad der netop i vore Dage er gjort, er ret respektabelt. Westergaard taler i Anledning af disse Arbejder om Muligheden af at komme et Spadestik dybere, og Schovelin finder Udtrykket vellykket. Naar der i denne Anerkendelse ligger en Antydning af, at dette er lovlig lidt, synes dette mig at bunde i hvad S. bebrejder W. — Utaalmodighed. Naar ikke store Genier opstaa, gaar Videnskaben frem med langsomme Skridt. Men hvad der er udrettet i de sidste 20 Aar — længere siden er det jo ikke, at Jevons og Menger fremsatte deres Ideer om Værdilæren for Offentligheden — er dog ikke saa lidt. Mig forekommer i det mindste saadanne Ting som Sax's Anvendelse af Værditheorien paa visse finansvidenskabelige Problemer og Böhm-Bawerks Rentetheori at være ret dybe Spadestik; ja

jeg betænker mig end ikke paa at kalde ialtfald den sidste for et stort videnskabeligt Fremskridt.

IV.

Schovelin frygter aabenbart for, at de Theorier, der opstilles, skulle blive benyttede af Folk, der drive praktisk økonomisk Politik, og som ikke ville kunne forstaa, at Lovene kun gælde under Forudsætninger, der kunne frembyde Forskelligheder fra den positive økonomiske Tilstand, som man vil reformere paa. Det er navnlig fra Modstanderne af Statsmagtens Indgriben og ganske særligt fra Frihandelsmændene, at denne Forargelse skal komme. Ja S. gaar endogsaa saa vidt, at han identificerer Modsætningen mellem dem, der deducere fra Selvinteressen, og denne Fremgangsmaades Modstandere med Modsætningen mellem Manchesterskolens Epigoner og Kathedersocialister. Men sligt er en Fordunkling af Sagens Kærne. Saavel blandt dem, der nærmest fremhæve Deduktionens Nødvendighed, som blandt dem, der særlig lægge Vægten paa de historisk-statistiske Studier, findes der baade Tilhængere af den økonomiske Liberalisme og af Statsideens Udvikling paa det økonomiske Omraade. At den store Opblomstring af den deduktive Methode i Slutningen af forrige Aarhundrede faldt sammen med den vaagnende Individualisme, og at Kritiken af denne Methode og dens Resultater faldt sammen i Tid med Kritiken af den engelsk-franske Skoles praktiske individualistiske Ideer, havde sine naturlige historiske Grunde. Men Tidens Hjul har drejet sig siden da, og det er lykkedes at klare de theoretiske og de praktiske Modsætninger ud fra hinanden.

At praktiske Mænd benytte videnskabelige Skrifter uden Kritik kan ikke forhindres. Og dette gælder uden Hensyn til hvad Skole Forfatteren tilhører. Kan et væsentlig deducerende Skrift, der paaviser de økonomiske Fordele ved Frihandelen under visse Forudsætninger, benyttes af en Mand, der kæmper for at indføre Frihandel under Forhold, hvor andre Forudsætninger gøre sig gældende, saa kan ligesaavel et væsentlig historisk Arbejde, der fremhæver visse glædelige Følger af Beskyttelsen i Frankrig paa Colberts Tid, benyttes af den, der vil paavise Beskyttelsessystemets Fordelagtighed i et andet Land og under andre historiske Forhold. Paralleler kan man altid finde. I praktiske Debatter af denne Art møde alle Partiers Agitatorer — baade Frihandlere og Protektionister, baade Liberalister og Socialister — altid frem baade med Deduktioner og med Historie og Statistik. Men skulde der, hvad jeg betvivler, særlig befrygtes Fare fra dem, der støtte sig til Skrifter af overvejende deduktiv Natur, ja saa ere saadanne Skrifter der nu engang. Den klassiske Nationaløkonomis Værker og Manchesterskolens Skrifter kunne ikke udryddes af Jordens Overflade, og den, der vil, kan altid hente Argumenter fra dette Arsenal. Den historiske Skoles Kritik gør Nytte i denne Henseende, men ikke mindre Nytte gøre de nyere deducerende Forfatteres Paavisninger af de Huller, Fejl og Ufuldstændigheder, der findes i selve Klassicismens og dens Efterfølgeres logiske Tankebygning — altsaa indenfor Deduktionens Omraade. Skal der hentes praktiske Argumenter fra deduktive Tankebygninger, saa er det vel ikke uheldigt, at disse ere førte igennem med fuld logisk Konsekvens og ud fra Forudsætninger »der ikke

blive staaende ved Fænomenernes Overflade», og at Konklusionerne ere dragne med saa stor Forsigtighed, at man paa intet Punkt af Deduktionen glemmer, hvilke Forudsætninger man er gaaet ud fra. Ogsaa i denne Henseende betegne flere nyere Skrifter et Fremskridt.

Den anden praktiske Fare, S. ser, er, at vi i vort lille og fattige Land skulle spille Kræfterne paa en »Luxusvidenskab, som hører hjemme i Skyerne eller endog ovenover Skyerne, der hvor Himlen altid er blaa«, Kræfter, der kunde have været bedre anvendte paa en »taalmødig Arbejdsvidenskab« gaaende ud paa statistiske Beskrivelser af Danmarks økonomiske Forhold. Udtrykket »taalmødig« forekommer mig ikke heldigt valgt, thi man kan vel mene, at der hører ligesaa megen om ikke mere Taalmødighed og Tankeanspændelse til at fordybe sig i vanskelige theoretisk-økonomiske Problemer som til det rent deskriptive Arbejde. Og det er jo en Smagsag, om man vil betegne Udklaringen af de elementære Love for Varernes og Pengenes Værdi, Kapitalrenten, Jordrenten og Arbejdslønnen og lignende Forhold som en over Skyerne svævende Luxus. Men selv om man har en saadan Opfattelse, behøver man ikke at nære saa stor Frygt for Kraftspildet. De gyldne Ord, som Schovelin har hørt Brentano udtale: »Das Leben hat immer Recht!«, gælde ogsaa paa dette Omraade. De Opgaver, som Tidens praktiske Trang peger paa, ville nok blive tagne op til Behandling, og er det særlig statistiske Undersøgelser, der tiltrænges, saa ville saadanne nok fremkomme. Erfaringen fra de senere Aar peger ialtfald ikke i modsat Retning. Det er nemlig interessant og lærerigt at lægge Mærke til, at her i

Danmark er der til Belysning af økonomiske og sociale Forhold i de senere Aar fremkommet saa mange værdifulde historiske og statistiske Arbejder, medens det kun er yderst sjældent, at en ren deduktiv nationaløkonomisk Undersøgelse har vovet sig frem for Dagens Lys.

Af Betimelighedshensyn synes det saaledes fremfor alt unødvendigt at protestere mod deduktive Undersøgelser som Westergaards eller mod selve den methodologiske Tendens i hans Bog.

Tonen og Formen i Schovelins Artikel frembringe et Indtryk af, at han har villet være uhøflig; men dette vilde være urimeligt at antage. Naar S. mener, at Westergaard har skrevet en daarlig Bog, og jeg en daarlig Anmeldelse, er der intet at dadle i, at han aabent siger sin Mening; det er tvertimod hans Pligt. Rosiflengiuser have vi jo nok af. Et andet er, at Maaden, hvorpå det siges, er behæftet med de Mangler, der saa ofte plette hans literære Arbejder, og som bunde dybere end i det rent stilistiske. Ingen, der har gjort sig bekendt med hans forskellige Afhandlinger, vil undlade at yde hans Belæsthed og Kundskaber sin Anerkendelse; men man vil ikke kunne undgaa at faa et Indtryk af, at Kundskabens Vin ikke altid har gæret tilstrækkeligt af. Derfor magter han ikke den rolige Fremstilling, men bruger ofte en raabende Form, benytter jævnlig et Apparat af Kraftudtryk (som »himmelraabende«, »galt«, »pinegalt«), spær-

rede Typer og haltende Lignelser, der paa mange gør et Indtryk af, at han undervurderer sine Modstanderes og Læseres Fatteevne. — Han har i sin Artikels Begyndelse nogle lidet smigrende Bemærkninger om Herman Bang, men i sin Skrivemaade synes han at have lært for meget af denne Forfatter. Thi hvad der kan passe for en Digter og Journalist, passer ikke altid i en Diskussion om theoretiske Principer og i et Tidsskrift som dette.

Trangen til at danne sig en bestemt Mening om mange Ting og Ønsket om at udtale denne Mening fører ofte uvilkaarlig til en ensidig og hastig Betragtning af Problemerne i Stedet for en alsidig Fordybelse i dem. Man overser derved den relative Berettigelse af modsatte Meninger, ser i disses Fremsættelse et Udslag af svigtende Intelligens og fremkommer derfor med Udtryk som »at al Forstaaelse hører op« o. l. eller med Ordsprog og Sentenser, der give en nedsættende Karakteristik af Modstanderens Dømmekraft. En større Grundighed i Problemernes Behandling leder til større Forsigtighed i Bedømmelsen baade af egne og andres Præstationer. Den vil gøre En ængstelig ved at betegne sig selv som Fagmand og sin Syslen med en Videnskab som stadig og indgaaende og ved at fælde saa ubegrundede Domme om en hel Videnskabs Tilstand som den, der er udtrykt i Bemærkningen om, at Westergaard er Danmarks eneste videnskabelige Statistiker. S. ved jo meget godt, at forskellige andre Forfattere herhjemme levere grundige og videnskabelige statistiske Arbejder, men han standser ensidigt ved et enkelt Kriterium: Westergaards Anvendelse af den matematiske Methode.

Denne Overvurdering af et ham fremmed Element udspringer af den samme Mangel paa Ligevægt, der frembringer Overlegenhedsfølelsen paa Omraader, hvor han føler sig mere hjemme. Alt i alt maa man antage, at fortsat og grundigt videnskabeligt Studium vil bringe Ligevægten tilveje og fjerne ogsaa de formelle Mangler fra Schovelins Produktion. Man vil da med mere ublandet Glæde imødesee de Bidrag til Berigelse af vor økonomiske Literatur, som hans Evner og Kundskaber give Anledning til at vente fra hans Haand.
